

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії та екології
Кафедра ботаніки**

**ЕФЕКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ, НАРОДНИХ ЗВИЧАЇВ І
ТРАДИЦІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ У
ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу 412 групи

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Спеціальності 014 Середня освіта

Освітньо-професійної програми: Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Чугунова Єлизавета Романівна

Керівник: к.б.н., доцентка Мельник Р. П.

Рецензент: к.б.н., доцентка кафедри
лісового та садово-паркового господарства
ХДАЕУ Бойко Т. О.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ, НАРОДНИХ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ	5
1.1.Сутність та педагогічний зміст екологічного виховання.....	5
1.2.Українські звичаї і традиції як засіб екологічного виховання учнів.....	8
1.3.Педагогічні засоби екологічного виховання школярів.....	12
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОЕЗІЇ, НАРОДНИХ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ	16
2.1.Застосування української поезії, народних звичаїв і традицій при формуванні екологічного виховання на уроках біології.....	16
2.2.Застосування української поезії, народних звичаїв і традицій при формуванні екологічного виховання в позакласній роботі.....	18
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ	
Додаток А.....	39

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вибудовування оновленої національної стратегії освіти є неможливим без врахування багатолітнього досвіду екологічного виховання учнів. В екологічному аспекті освіти дуже важливим є визначення основних умов етнічної життєстійкості, місце моралі в культуротворенні, важливість підтримання екологічної рівноваги та втілення етнічного і національного впливу в навчально-виховному процесі. Українські поезія, звичаї і традиції є однією з основ екологічного досвіду та суспільної свідомості.

При аналізі літературних джерел з обраної теми було виявлено, що проблема екологічного виховання школярів розкривається фрагментарно, неповно, або ж в контексті загального екологічного розвитку особистості. Саме це зумовило актуальність даної проблеми, необхідність удосконалити процес екологічного виховання школярів під час уроків та позакласних занять за допомогою української поезії, звичаїв і традицій.

Мета дослідження: розгляд та аналіз особливості методики екологічного виховання шляхом використання у процесі навчальної діяльності української поезії, звичаїв і традицій.

Виходячи з мети роботи та специфіки обраної теми, нами були визначені наступні завдання:

1. Розкрити сутність та педагогічний зміст екологічного виховання.
2. Розглянути українські звичаї і традиції в контексті екологічного виховання учнів.
3. Визначити педагогічні засоби екологічного виховання учнів.
4. Проаналізувати застосування української поезії, народних звичаїв і

традицій при формуванні екологічного виховання на уроках біології.

5. Проаналізувати застосування української поезії, народних звичаїв і традицій при формуванні екологічного виховання в позакласній роботі.

Об'єкт дослідження: екологічне виховання учнів в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: використання української поезії, традиції і звичаїв в процесі екологічного виховання школярів.

Для реалізації визначеної мети та розв'язання поставлених нами завдань були використані наступні **методи дослідження:**

Теоретичні: історико-педагогічний аналіз літературних джерел, систематизація, узагальнення, які були використані під час теоретичної обробки поставленого питання.

Емпіричні: вибірковий метод, для відбору прикладів під час аналізу літературних джерел та висвітлення теоретичних положень.

Структура роботи: кваліфікаційна робота (проект) підтримує логічність дослідження та складається з наступних частин: вступу, двох основних розділів, висновків та списку літературних джерел (40 найменувань), всього 29 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ, НАРОДНИХ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ

1.1. Сутність та педагогічний зміст екологічного виховання

В ході аналізу літературних джерел було виявлено, що поняття «екологічне виховання» в різних джерелах відрізняється за трактуванням. М. Фіцула наводить таке твердження – «Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів екологічної культури» [1]. М. Мусієнко в свою чергу дає наступне визначення – «Екологічне виховання – формування в людини свідомого сприйняття навколишнього світу, почуття особистої відповідальності за діяльність, що так чи інакше пов'язана з перетворенням навколишнього середовища природного, впевненості в необхідності дбайливого ставлення до Природи, розумного використання її багатств.» [2].

З. Плохій вважає, що екологічне виховання забезпечує формування здатності та бажання школяра діяти відповідно з, набутими в процесі навчання, екологічними знаннями. Екологічні знання є частиною зв'язку особистості з природою та способом розуміння свого місця в ній. Екологічні знання з'являються, функціонують та еволюціонують впродовж екологічно спрямованої діяльності учня і засновані на природничо-наукових уявленнях та екологічних поняттях [3].

«Метою екологічного виховання є формування в особистості екологічної свідомості і мислення. Передумова для цього — екологічні знання, наслідок — екологічний світогляд. Екологічну свідомість як моральну категорію потрібно виховувати у дітей з раннього дитинства.» [4].

Мета екологічного виховання полягає у формуванні основних понять екологічної культури, розвиток усвідомленого адекватного ставлення учня до природи, бачення свого місця в ній та розуміння тісного зв'язку між здоров'ям,

життям людини і станом навколишнього середовища [5]. Екологічно вихована особистість є кінцевим результатом екологічної освіти. Г. Пустовіт вважає, що одним з головних показників індивідуальності є екологічна вихованість, яка характеризується міцними переконаннями в природоохоронному аспекті та умінням цілеспрямованого використання екологічних знань в повсякденному житті [6, 7].

Екологічне виховання в школі повинно мати три напрямки: інтелектуальний, персональний і внутрішню готовність. Інтелектуальний полягає в розвитку екологічних знань, формуванні вмінь аналізувати власне відношення до природи, робити висновки з власних дій. Персональний передбачає формування відповідальної мотивації в ставленні до природи та усвідомлення важливості збереження природних ресурсів та її самої. Внутрішня готовність відображається в бажанні, наміру та потребі учня реалізувати власну позицію що до питань охорони природи [8].

Для створення якісного освітнього процесу необхідно реалізовувати певні завдання екологічного виховання, а саме: виховання гуманного ставлення до природи та її явищ; розвиток відповідної системи екологічних знань і уявлень, що стосуються природних явищ; формування навичок бачити та визначати красу в природному середовищі; спонукання до розвитку вміння милуватися красою природи та помічати її всюди [9].

Є певні педагогічні умови для якісного екологічного виховання школярів, яких необхідно дотримуватись:

1. Враховувати вікові, психічні та фізичні особливості розвитку дітей.
2. Ретельно підбирати засоби та методи екологічного виховання (застосовувати екологічні ігри, завдання природничого змісту).
3. Організовувати роботу з дотриманням санітарно-гігієнічних норм [10].

Також важливо дотримуватись певних принципів екологічного виховання учнів: принцип зв'язку з живою природою, принцип потенційної корисності та принцип розмаїтності [11].

За В.А. Скуйбідою мета екологічного виховання полягає у формуванні початкової екологічної культури, розумінні цінності життя і здоров'я та його залежність від стану навколишнього середовища [12].

Складовими частинами екологічної культури є:

1. Знання про природу, їх екологічна спрямованість.
2. Вміння застосовувати отримані екологічні знання в життєвих ситуаціях і різноманітних справах [13].

Основним напрямком виховного процесу є формування екологічної культури учнів. Екологічна культура школярів характеризується рівнем сприйняття природи і навколишнього середовища та оцінкою свого положення по відношенню до них [14].

Засвоєння школярем морально-екологічних норм і правил поведінки в природі спонукає встановлювати екологічно правильні та безпечні взаємини школяра з природним оточенням (середовищем міста, села, селища) в якому він мешкає. Дуже важливим аспектом при вихованні екологічної культури школяра є емоційне насичення засобів та методів, що повинно ефективно впливати на моральну і мотиваційну складові особистості учня [15].

1.2. Українські звичаї і традиції як засіб екологічного виховання учнів

В процесі історичного розвитку людство пройшло шлях від повного підкорення біологічним законам до само творення культурного потоку інформації, що дозволило адаптуватися до виявів законів природи. Людство покращувало виробництво, комунікативні засоби, підвищувало мораль, традиції та звичаї. Вживати і розвиватися в умовах жорсткого природного відбору людина може в багатьому за умови вдосконалення суспільних інститутів. Разом з цим, процес навчання і виховання став невід'ємною умовою еволюції суспільства [16]

В релігії давніх слов'ян культ природи був основою. Стародавні люди обожнювали головні елементи природи, особливо її сили, які здавались більш

містичними, в їх уявленні всі оточуючі речі були живими, наділеними магичною силою, одухотвореними та мали безпосередній вплив на них. Слов'яни уявляли елементи природи як осіб вищої духовної сфери, на відміну від греків та римлян, які наділяли їх людською подобою, рисами та притаманними пристрастями. Точної системи слов'янського «Олімпу» немає, але можна вважати що існувало чотири або п'ять головних богів:

- Перун (бог грому та блискавки);
- Хоре або Дажбог(бог сонця);
- Стрибог (бог вітру);
- Сварожич (бог вогню);
- Велес (бог скотарства).

Окрім головних богів слов'яни уявляли присутність в навколишньому середовищі інших істот нижчого порядку, таких як водяник, русалка, лісовик, мавка, домовий і т. д. Злих богів в українському пантеоні не існувало, вони ставилися прихильно до людей але за умови здійснення жертвоприношень, обітниць або молитов [17]

Природа мала вирішальний вплив на етнос, від характеру якого напряду залежав характер божеств. В початкових витоках українських вірувань завжди переважали риси етнічного кордоцентризму, емоційності і чуйності, вже на другий план відступали цілеспрямованість та раціоналізм [18].

Молитви та релігійні обряди здійснювались якнаймога ближче до природніх сил, біля водойм, на горах, під особливим деревом. Зображення в народній творчості таких дерев як дуб, явір, тополя, верба чи калина є надбанням саме нашої історії. Ідоли язичників – боввани встановлювались часто на висотах чи узліссі. Людям не потрібні були храми чи будинки для читання молитов, сама природа слугувала частиною втілення вищих сил. Саме український степ, лісостеп, родючі землі та краєвиди формували національний характер [16].

Відчуття єдності з природою напряду поєднувалося з пантеїзмом вірувань. Під час ритуалів людина розчинялася в природі, супроводжувала їх

проникним співом, таким чином виникли і були збережені дотепер такі традиції як щедрівки, колядки, веснянки і т. д. В ритуалах брали участь всі члени роду від старих до менших, що дозволяло розвивати естетичне і моральне виховання і допомагало набувати природничі знання і суспільний досвід [19].

Народні вірування та ритуали язичників були достатньо переконливими, настільки, що були частково перейняті християнством, особливо тих що тісно пов'язувались з водою (хресні походи, скроплювання святою водою на релігійні свята) [16].

При утворенні ранньофеодальної держави діяла звичаєва педагогіка, яка відіграла доволі панівну роль, а також зберігалася і в наступних століттях не втрачаючи свого панівного характеру. При цьому процес виховання і навчання були пов'язані один з одним і набували практичного характеру. Процес життєвого пізнання дітей проходив під час трудової діяльності з батьками (полювання, риболовля, обробка землі, ремесла та ін.). Через обряди, звичаї, традиції та фольклор діти здобували початкові знання та моральні настанови. Такий вид фольклору як казки ніс в собі величезний образно-емоційний потенціал для дитини, вони несли ідею споріднення між існуванням живої природи і життям самої людини, виховували любов до природи, шляхом опоетизування надприродних сил. Елементами, які також мали природничий зміст були ігри, ігрові пісеньки, загадки і зоофагічні танцювання [20].

Природознавча справа була започаткована за часів Київської Русі. В основному охоронялися урочища для князівського полювання. Правила по охоронні угідь були обов'язковими до виконання для всього населення, тому мали велике виховне значення. При прийнятті «Руської правди», яка була першим писемним законодавством, багато з правил перейшли на рівень правових відносин. Дітей вчили шанобливо ставитись до землі, як до основного державного багатства, та підтримувати культ матері. За часів Київської Русі дуже активно діяла звичаєва педагогіка (від батька до сина), яка дозволяла давати світоглядні настанови наступним поколінням, формувати

моральні засади та здобувати дітьми професійних знань [21].

Величезну роль у виховному процесі мали природні прикмети, які розвивали образне мислення, спостережливість, сприйняття кольоровості природи, для прикладу можна навести такі прикмети як «Сухий квітень – голодний рік», «не радій великому посіву, а радій гарному врожаю», «як травень дощі сіє – жито половіє» чи «Весна багата на квіти, а хліб в осені позичає» [22].

Найповніше відображення народного менталітету знаходиться в писемному джерелі – «Слово о полку Ігоревім», створеному через двісті років після офіційного прийняття християнства. Саме цей твір середньовічної літератури описував єдність людини з природою та природи з батьківщиною, природу співпереживаючу захисникам, яка набуває людських якостей, стає опорою воїнів чи перешкодою ворога. В тексті спостерігається трансформація автохтонної світоглядності через призму християнського напрямку, яка має за мету збереження самобутності та ідентичності народу [23, 24].

В навчально-виховних традиціях Київської Русі починали формуватися валеологічні знання, природничі уявлення і знання, моральні орієнтири та цінності, навички пізнання навколишнього середовища, формувалися екологічні традиції. Звичаєва педагогіка продовжувала існувати навіть на ряду з існуванням шкіл [25].

В сучасних реаліях екологічна культура формується завдяки різним видам діяльності, наприклад навчальна, трудова, громадсько-корисна діяльність. Формами екологічного виховання є спеціальний урок, екологічна бесіда, розмова, диспут, лекція, тематичний вечір, благодійний захід, вечорниці та ін.

Можна зробити висновок, що народні традиції, які передаються від покоління до покоління, є суттєвим засобом екологічного виховання школярів.

1.3. Педагогічні засоби екологічного виховання школярів

«Екологічне виховання – це безперервний, цілісний, інтегративний

процес, що дає змогу виховувати гармонійно розвинену особистість, яка здатна самотійно встановити гармонію в собі самій і сама із собою шляхом визначення гармонії (зняття суперечності) з іншими людьми, суспільством, природою, людською діяльністю» [26].

Екологічна культура є цілісною системою, яка складається з екологічних знань, екологічного мислення, культури вчинків і культура екологічно-відповідної поведінки. Метою екологічної освіти є формування екологічної культури людини, яка впливає на когнітивну, афективну і діяльну сфери свідомості [27].

В роботах Ликова В. Н. етнопедагогіка виступає важелем засвоєння певних чинників, таких як:

- знання заповітів предків та наслідування їм;
- шана до власного роду;
- жага до вивчення історії і культури власного народу;
- любов до рідної мови;
- бережливе відношення до навколишнього середовища;
- дотримуватись народних традицій;
- мати повагу до національної символіки, бути толерантним [28].

Екологічна освіта молодших учнів відбувається в міжпредметному середовищі. Екологічне виховання слід починати в молодшому віці, коли інтерес до оточуючого світу найбільш великий. Процес виховання є довгим та складним. Для запоруки його успіху повинна виконуватися умова виходу навчання за межі підручника [29].

Дидактичні принципи виховання – основні теоретичні положення, що дають визначення змісту, організаційним формам і методам процесу навчання і є відображенням загальних закономірностей і правил виховання. Засобами екологічного виховання є предмети, явища і процеси, яким притаманні такі ознаки, як:

1. Основаність на людській культурі.
2. Культура в засобах виховання знаходиться в концентрованому

вигляді, через що вона є доступною для засвоєння.

3. Засоби повинні містити в собі екологічну культуру.

До засобів екологічного виховання належать:

1. Натуральні об'єкти:

- Природні (зразки біологічних об'єктів);
- Штучні – створені людьми (гербарій, колекції, прилад, інвентар).

2. Наочні посібники:

- Об'ємні (муляжі; моделі);
- Площинні (фотокартки, таблиці, схеми).

3. Технічні засоби (інтернет, телебачення, комп'ютер) [30].

І. Зайченко в своїх працях пояснює поняття засобів виховання більш широко, відносячи до них духовні та матеріальні надбання культури, наприклад художню літературу, радіо та об'єкти театрального, образотворчого та кіномистецтва і форми, види виховної роботи, такі як конференції, гуртки, збори і т. д. [31].

Одним з основних засобів екологічного виховання є систематичне ознайомлення дітей з природним оточенням свого краю, спостереження за ним. Такий вид діяльності стає надійним фундаментом при вивченні природничого циклу наук та спонукає до самопізнання, самоаналізу і самостійності. Але дуже важливим є спрямувати діяльність учнів в природному середовищі на природозбережну та відтворювальну сфери [32].

Вже на початку навчання діти повинні усвідомлювати прямий зв'язок між благополуччям людини та станом навколишнього середовища. Є різні способи втілення цих екологічних ідей, наприклад проведення екскурсій в ліс, парк, або навіть більш далекі подорожі [33].

Дуже дієвим є залучення дітей до роботи на навчально-дослідній ділянці, догляду за шкільною клумбою, навішування шпаківень чи дуплянок. Все це сприяє набуттю практичних вмінь в сфері поводження з природою, поглибленню набутих знань. Екологічне виховання школярів забезпечують й безліч інших природничих завдань, таких як виготовлення гербарію,

оформлення краєзнавчого кутка, створення іграшок чи аплікацій з природних матеріалів, фільмів. Актуальними також є тематичні ранки, бесіди, участь в учнівських організаціях [34].

Високі показники навчальних успіхів спостерігаються при будові процесу навчання і виховання на базі проблемно-пошукової діяльності. Осередком проблемного уроку є вирішення разом з вчителем екологічних проблем. Технологія проблемного навчання має базуватися на методиці застосування проблемних екологічних ситуацій скрізь всі етапи уроку [33].

Наочний матеріал має велике значення в екологічному вихованні, він допомагає спонукати учнів до праці та виникненню позитивних емоцій. Через реалізацію засад екологічного виховання в навчальному процесі вони стають більш змістовними і цікавими. Завдяки екологічній роботі матеріал програми має зв'язок з життям та духовною спадщиною рідного краю. Досить результативним є використання під час уроку літературних матеріалів, схем, діаграм, таблиць, щоденників свідків подій та ін. Основною формою роботи природоохоронного спрямування є громадсько корисні роботи під час екскурсій, походів або експедицій, оформленні куточків або виставок на основі зібраних власними силами матеріалів [35].

Використання наочних засобів на уроках в основному використовується як допоміжний матеріал, хоча деякі питання без представлення наочного образу пояснити неможливо. При доборі матеріалу екологічного спрямування слід дотримуватись певних критеріїв, таких як науковість, доступність, поліфункціональність, емоційне насичення та особистісна значимість. Під час відбору засобів екологічного виховання слід брати до уваги пізнавальні можливості учнів, їх пізнавальну активність та специфіку дисципліни [16].

Умови ефективності використання засобів екологічного виховання зображені в певних критеріях до них:

- наукова достовірність;
- доступність в розумінні;

- відповідність з програмою;
- емоційна насиченість.
- особистісна значимість для учня.

Останній критерій можна забезпечити наступними шляхами: залучення учнів до відбору матеріалу для проведення уроку; вільний відбір школярами об'єктів для спостережень на занятті.

Засобами екологічного виховання можна користуватися не тільки під час ходу уроку, а й при перевірці домашнього завдання, при цьому цей етап буде виконувати не лише контрольну а й виховну функцію стимулюючи активність та зацікавленість школярів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОЕЗІЇ, НАРОДНИХ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ

2.1. Застосування української поезії, народних звичаїв і традицій при формуванні екологічного виховання на уроках біології

Одним з основних завдань сучасної школи є створення умов для розвитку творчої особистості учня, який в змозі розвинути народні традиції високої духовності, нести ідею єднання з природою. Природні явища знайшли широке відображення в народних прикметах, повір'ях, прислів'ях, казках, піснях, легендах, тощо.

Проблематика відносин людини з природою була предметом вивчення багатьох стародавніх науковців і залишається актуальною темою для сучасників. Екологічне положення про невід'ємність людини від природи та важливість в вихованні гуманного ставлення дітей до природи засобами екологічного виховання підкреслювало багато педагогів, наприклад Ж. – Ж. Руссо, Ф. В. Дістверг та Й. Г. Песталоцці. Вони розглядали процес школярів розуміти природу як процес ушляхетнення людства [36].

Для визначення ефективності екологічного виховання шляхом використання української поезії, народних звичаїв і традицій нами було підібрано навчальний матеріал у вигляді фрагментів конспекту уроку на окремому етапі вивчення дисципліни «Біологія» в дев'ятому класі.

Тема: Ген та його будова

Мета: показати зв'язок структури та функцій генів у прокаріотів і еукаріотів, провести порівняльний аналіз, формування вмінь порівнювати явища і процеси, виховання активної життєвої позиції, розвиток логічного мислення, вміння користування літературою та додатковим матеріалом, стимулювати розвиток наукового світогляду, прищеплення шанобливого ставлення до природи та культурних здобутків краю.

Основні поняття: ген, прокаріот, еукаріот, оперон, екзон, нітрон.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Методи, методичні прийоми: словесні (розповідь, бесіда, робота з підручником, літературні вкраплення), наочні (демонстрація, ілюстрації), проблемно-пошукові та візуальні (складання схем).

Матеріали, обладнання: схеми, малюнки, літературні виписки.

Хронометраж проведення уроку:

- I. Організаційний момент – 1 хвилина
- II. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності – 3 хвилини
- III. Актуалізація опорних знань – 4 хвилини
- IV. Виклад основного теоретичного матеріалу – 15 хвилин
- V. Узагальнення та закріплення – 13 хвилин
- VI. Підведення підсумків уроку – 2 хвилини
- VII. Мотивація та оцінювання – 2 хвилини
- VIII. Інструкція по виконанню домашнього завдання – 3 хвилини

Структура уроку

I. Організаційний момент.

Привітання з учнями, перевірка присутніх. Процес налаштування школярів на роботу.

II. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності.

Візуальна гра «Впізнати що це» (допомагає закріпити вивчений матеріал, поглибити візуальне сприйняття інформації).

Повідомлення цікавого факту, який має відношення до теми: В українській літературі слово «ген» може набувати не лише свого прямого визначення, в деяких творах слово «ген» можна розуміти як віддалення часу, місця, напрямку дій. Ви могли навіть зустрічати на сторінках книги такий вислів як «ген-ген», який в контексті буде означати «далеко-далеко».

III. Актуалізація опорних знань та чуттєвого досвіду.

Першочергово повідомлення теми, мети та завдань уроку.

Слоган уроку: «Світ навколо мене наповнений таємницями. Я їх буду відкривати все життя, тому що це найбільш цікава, захоплююча справа на світі» В. Біанкі.

Проведення бесіди про клітину, про- та еукаріоти, після якої обговорюються питання проблемного характеру:

- Де зберігається спадкова інформація, якщо у клітин прокариотів немає ядра?

Забезпечення гарного настрою на уроці, шляхом особистісно зорієнтованих питань: що таке для вас щастя?; від чого воно залежить?; чи має впливає на почуття щастя оточення, погода, мистецтво?

Кожна особа розуміє щастя по-різному, але в процесі вивчення клітинних процесів на клітинному рівні, американські генетики довели, що відчуття щастя на п'ятдесят відсотків залежить від генів. Чим цікаві ці структури та яка різниця їх в різних організмах розкриє нам сьогоднішній урок.

VI. Підведення підсумків уроку.

Маю надію, що під час уроку ви отримали не лише знання, а й приємні емоції. Хотілось би на останок прочитати уривок вірша Ліни Костенко:

«Глухих лісів німі аборигени,
людського духу навіть не ази,
вже як не є — спасибі вам за гени.

Хай грають далі в довгої лози.» [37] Л. Костенко.

2.2. Застосування української поезії, народних звичаїв і традицій при формуванні екологічного виховання в позакласній роботі

Тісний зв'язок з традиційним народним вихованням любові до природи значно підвищує ефективність екологічного виховання школярів. Важливо змалечку привчати дітей до дбайливого ставитися до рослин та тварин, висаджування нових рослин, поважати закони природи та не порушувати їх [38].

Виховна робота повинна акцентуватися на вихованні екологічної свідомості школярів. Українці завжди вміли відчувати природу, наш народ багатий на традиції, свята і обряди, пов'язані з нею. Це є величезною базою для розвитку емоційного ставлення до природи, вміння жити з нею в балансі [39].

Багато з засобів народної творчості можна реалізувати саме під час проведення позакласної діяльності, наприклад класних годин, конференцій, тематичних свят, дії гуртків.

Для визначення ефективності екологічного виховання шляхом використання української поезії, народних звичаїв і традицій в позакласній роботі нами було підібрано матеріал у вигляді фрагментів конспекту виховного заходу екологічної спрямованості.

Тема: Як я можу допомогти моїй землі?

Мета: розширити та поглибити знання школярів про вплив на природу людиною. Привчати усвідомлювати важливість збереження та примноження природних ресурсів, вчити їх раціональному використанню. Розвивати уважність та спостережливість. Виховувати дбайливе ставлення до природи бажання дбати про неї.

Обладнання: плакат, фото картки, відеоролик, презентація, зразка сміттєвих відходів.

Хід виховної години

I. Організаційний момент.

На дошці прикріпити зображення планети та тему виховного заходу.

«Все на землі, все треба берегти –
І птаха й звіра, і оту рослину,
Не чванься тим, що цар природи ти

—

Бо врешті, ти його частинка,
Друже мій, люби життя,
Люби людей, природу,
А кривду кинь у забуття,

Лепкий.

Земля є нашим домом. Вірогідніше всього це єдина планета з життям на ній у всьому всесвіті. Ми маємо берегти цю планету, але поки можна зробити висновок, що людина не самий бережливий господар, але дуже самовпевнений. На прикрість, саме ми знищуємо нашу планету, тому ми з вами поговоримо про те, як ми з вами можемо допомогти нашій планеті, тому що все починається з маленьких кроків.

II. Основна частина.

Здійснити перегляд відеоролику (<https://www.youtube.com/watch?v=JL-jR9pNBqE>)

Всі ми знаємо, що наша планета чарівна. Її природа є не лише гарною і корисною, але й тендітна та вразлива, тому до неї потрібно ставитись з повагою, дбайливо та бережливо. Людина називає себе господарем планети, тому несе повну відповідальність за її збереження. Всі ланки природи пов'язані між собою і порушення будь якої з них вся система помирає. Для того щоб краще побачити зв'язок між усім живим давайте разом з вами складемо народні прислів'я і спробуємо їх пояснити.

Ліс і вода	а соловей
кінчає	
Зрубали дерево	вона дасть
урожай	
Ліс	брат і
сестра	
Ластівка день починає	це окраса
землі	
Бережеш дерево	прощавай
птахи	
Рослини	там знищується
життя	

Де знищується природа
багатство

це наше

Землю поважай
життя

бережеш

Відповідь на завдання: (ліс і вода – брат і сестра; зрубали дерево – прощай птахи; ліс – наше багатство; ластівка день починає – а соловей кінчає; бережеш дерево – бережеш життя; рослини – це окраса землі; де знищується природа – там знищується життя; землю поважай – вона дасть урожай.).

...

В українській культурі діяло багато різноманітних обрядів пов'язаних з охороною природи протягом окремих пор року. Особливо багато обрядів здійснювалися влітку. Не дарма люди казали «Хто влітку ледарює, той взимку бідує». Літній обрядовий цикл тривав від кінця травню (проведення русалій) та Трійці (зелені свята) до періоду перших свят присвячених новому врожаю (Маковій, Спаса). Святкування літнього періоду мали два різні мотиви. Першим мотивом було поклоніння основним природним стихіям важливим для землеробів, таких як наприклад сонце, вода і рослини. Другим мотивом було поєднання чоловічого начала та жіночого начала, за для продовження роду, разом з цим підготовка до весільно-шлюбного періоду восени. В літньому календарі центральне місце займає купальська обрядовість, де поєднуються обидва мотиви.

...

В процесі проведення виховного заходу можна задіяти ще багато прикладів української поезії, прози, традицій та звичаїв, які будуть відноситися до окремої екологічної проблеми Землі.

ВИСНОВКИ

1. Екологічне виховання – це формування в людини свідомого сприйняття навколишнього середовища, почуття власної відповідальності за свої дії, формування впевненості в необхідності дбайливого ставлення до природи, мудрого використання її благ.

Педагогічними умовами якісного екологічного виховання є: врахування особливостей розвитку школярів; ретельно відібраний зміст методи та засоби виховання; дотримання санітарно-гігієнічних норм.

Принципами екологічного виховання учнів є принцип зв'язку з живою природою, принцип потенційної корисності та принцип розмаїтності.

2. За Київської Русі дуже активно розвивалася звичаєва педагогіка (від батька до сина), яка дозволяла давати світоглядні настанови дітям, розвивати моральні засади та набуття професійних знань. Природні прикмети мали велику роль у виховному процесі, вони розвивали образне мислення, спостережливість, сприйняття різнобарвності природи («Сухий квітень – голодний рік», «не радій великому посіву, а радій гарному врожаю», «як травень дощі сіє – жито половіє» чи «Весна багата на квіти, а хліб в осені позичає»). Спираючись на аналіз літературних джерел, можна зробити висновок, що народні традиції, що передаються від покоління до покоління, є одним з основних засобів екологічного виховання школярів.

3. Екологічне виховання є безперервним, цілісним, інтегративним процесом. Засобам екологічного виховання притаманні такі ознаки, як орієнтація на культурі людей, концентрація культури, наповненість засобів екологічною культурою. До засобів екологічного виховання належать натуральні об'єкти: природні і створені людьми; наочні посібники: об'ємні та площинні; технічні засоби.

До засобів виховання відносять також духовні та матеріальні надбання культури (художню літературу, радіо та об'єкти театрального, образотворчого та кіномистецтва, також види виховної роботи, такі як конференції, гуртки і т.

д.

4. Основним завданням сучасної школи є розвиток творчої особистості учня, який в змозі розвинути народні традиції, нести ідею єднання з природою. Природні явища знайшли широке відображення в народних прикметах, повір'ях, прислів'ях, казках, піснях, легендах, тощо. Для визначення ефективності екологічного виховання шляхом використання української поезії, народних звичаїв і традицій нами зображено фрагменти конспекту уроку з «Біології» на тему «Ген та його будова». Засоби виховання пов'язані з українською культурою були використані на етапах мотивації навчально-пізнавальної активності, актуалізації опорних знань та підведення підсумків.

5. Для визначення ефективності екологічного виховання шляхом використання української поезії, народних звичаїв і традицій в позакласній роботі нами зображено фрагмент конспекту виховного заходу екологічної спрямованості на тему «Як я можу допомогти моїй Землі?». Нами було використано уривок з української поезії, деякі приказки та опис народних обрядів. Під час роботи з матеріалами ми зробили висновок, що засоби української культури мають великий потенціал у виховному процесі. В наступних роботах ми плануємо задіяти ще багато інших прикладів української поезії, прози, традицій та звичаїв, які будуть відноситися до окремої екологічної проблеми Землі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студ.вищих пед. закладів освіти. Київ : Академія, 2000. 544 с.
2. Мусієнко М.М. Екологія. Тлумачний словник. Київ :Либідь, 2004. 376 с.
3. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч. - метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку “Я у світі”. Київ : Світич, 2010. 144 с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: Вид. центр “Академія”, 2001. - 576 с.
5. Конюхова Т.С. Характеристика загальних підходів до екологічної освіти й виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі. Освіта Донбасу. 2006. № 5(118). С. 62 – 67.
6. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 – 9 класів у позашкільних навчальних закладах. Київ – Луганськ :Альма-матер, 2004. 540 с.
7. Паласевич І. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Молодь і ринок. 2021. № 9 (195). С. 88–93.
8. Бастракова Т. О. Сучасні проблеми екологічного виховання дошкільників. Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі : зб. наук. праць. 2019. Вип. 3. С. 24–27.
9. Репета С.Р., Джура Н.М. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Інноваційна педагогіка. 2022. Випуск 50. Т 1.
- 10.Формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник для організації роботи з екологічного виховання в закладах дошкільної освіти / Н. М.Джура, М. Ю. Пристайко, І. В. Шкодин, Л. А. Хом'як. Львів, 2022. 60 с.
- 11.«Ми всі природи рідної частинки» : методичний посібник. На допомогу педагогічним працівникам дошкільних навчальних закладів /

- Упорядники: Сімон О. П., Пасяда М. І., Корф І. В. Полтава : ПОППО, 2009. 84 с.
12. Передовий педагогічний досвід Скуйбіді Валентини Анатоліївни. Екологічне виховання дітей дошкільного віку URL: www.osvita.ua.com › wp-content › uploads › 2016/11 (дата звертання: 05.12.21).
 13. Михайленко Н. Я. Організація екологічної гри в дитячому саду: посібник для виховател. Київ, 2015. 94 с.
 14. Горопаха Н. Закладання основ екологічної культури особистості у дошкільному дитинстві. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog> (дата звернення: 30.10 2021).
 15. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав. 2018. 408 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/52566/> (дата звернення: 28.10.2020).
 16. Ковальчук Г. Виховання екологічної свідомості. Початкова школа. 1999. №10. С.17-19.
 17. Плахотип О. Як ми хочемо прогресу: екологічна освіта школярів. Світло. 2000. №3. С.37-39.
 18. Химинець О. Психолого-педагогічні основи екологічного виховання. Початкова школа. 1998. №4. С.38-40.
 19. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. К., 2003. 4-е вид., доповн. 615 с.
 20. Стельмахович М. Вибрані твори / за ред. Л.Калуської. Івано-Франківськ.: Коломия, 2011. Т.2. 546 с.
 21. Титаренко В. Виховання на національно-культурних традиціях українського народу як головний чинник формування особистості. Наукові записки ТДПУ: Педагогіка. 2000. №8. С. 19-20.
 22. Рахман Н. Суть екологічного виховання в контексті народної педагогіки. Наукова думка сучасності і майбутнього: зб. статей учасн. тридцять третьої всеукр. практ.-пізнавальної інтернет-конф. (м. Дніпро, 29 лист. - 5 груд. 2019р.). Дніпро, 2019. С. 5–6.
 23. Руденко Л. Народні традиції в екологічному вихованні учнів. Рідна

- школа. 2001. №2. С.38-40.
- 24.Ляхоцький В. Із педагогічної спадщини І. Огієнка. Початкова школа. 2002. №3. С.56-57.
- 25.Титаренко В. Виховання на національно-культурних традиціях українського народу як головний чинник формування особистості. Наукові записки ТДПУ: Педагогіка. 2000. №8. С. 19-20.
- 26.Федоренко Д. О. Проблеми формування індивідуальної екологічної культури особистості. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2012. Вип. 23. С. 189–192.
- 27.Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості. Вища освіта України. 2001. №2. С. 88–92.
- 28.Ликов В. Н. Етнопедагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Кіровоград, 2003.
- 29.Плахотип О. Як ми хочемо прогресу: екологічна освіта школярів. Світло. 2000. №3. С.37-39.
- 30.Танська В.В. Методика навчання природознавства в початковій школі : навч.-метод. посіб. Житомир, 2014. 236 с.
- 31.Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних навч. закладів. Чернігів, 2003. 528 с.
- 32.Мазур П.І. Народ - вихователь, народ – педагог. Початкова школа. 1994. №4. С.52-54.
- 33.Біда О.А. Природознавство і сільськогосподарська праця: Методика викладання. Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2000. 400 с.
- 34.Байбара Н.П. Методика викладання природознавства у початкових класах. К.: Освіта, 2001. 424 с.
- 35.Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-2, 3-4 кл. К.: Початкова школа, 2003. 296 с.
- 36.Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 – 9 класів у позашкільних навчальних закладах: монографія. Г. П. Пустовіт. К.; Луганськ: Альма-матер, 2004. 540 с.

- 37.Костенко Л. В. Вибране. К.: Дніпро, 1989. 559 с
- 38.Різник Л. Народні традиції ставлення до природи як метод екологічного виховання. Початкова школа. 1998. № 7. С. 23—24.
- 39.Бабенко Н. Б. Інтеграція родинних традицій, свят і обрядів у форми культурогенної життєдіяльності сучасної сім'ї. Український соціум. 2005. № 1 (6). С. 73—83.
- 40.Людина і навколишнє середовище. URL: <https://library.udau.edu.ua/fondita-kolekcii/virtualni-vistavki/lyudina-i-navkolishne-seredovishhe-virt-vistavka.html>